

IRODALOM.

Friedrich Paulsen: Pädagogik. Herausgegeben von Dr. Willy Kabitz. Stuttgart und Berlin. 1911. 430 lap. Kötve 7 márka 50 pf.

Öszinte megilletődéssel lapozgattunk néhai Paulsen Frigyes, volt berlini egyetemi tanár (+ 1908 aug. 14.) ezen posthumus munkájában és bizonyos elégedetlenséggel tettük le. Mintha e könyv nem adna híj képet Paulsen pedagógiai elméletéről, vagy mintha azok után a művek és dolgozatok után, melyeket életében kiadott, többet vártunk volna tőle. Igaz különben, hogy csak a bevezetés, az akarat neveléséről szóló könyv és a tanítástan I. fejezete magától a szerzőtől való, a könyv többi részét (antropológiai-pszichológiai megjegyzések, általános és speciális didaktika és a testi nevelésről szóló függelék) fentemlített hallgatója, boroszlói magántanár állította össze és szövegezte meg a Paulséntől ránk maradt terjedelmes conceptus (egyetemi előadásaihoz), több, előadásai után készült jegyzet «a pedagógiai előadások alapvonalai» címet viselő nyomtatott programm alapján. Itt csak azon részek rövid tartalmát ismertetjük, melyek Paulsen tollából erednek.

A pedagógia szerzőnk szerint az emberképzés művészetéről szóló tan. Mint «művészettan» megfelelő teoretikus disciplinákra szorul, amelyekre támaszkodhatik. Ilyenek az antropológia két ágával a fiziológiával és pszichológiával és az etika. Látnivaló, hogy Paulsen a pedagógia tudományos megalapozásában Herbarton nem halad túl. Sikerültebb a nevelés meghatározása, hogy «az ideális kulturbirtoknak a szülei generációról a következőre való átszállítása». Helyesen utal arra, hogy a nevelés specifikusan emberi funkció, mert két vonása van — úgymond — az emberi életnek, mely az állatitól megkülönbözteti: a családszerűség és történetiség és mindkettő szorosan a neveléssel függ össze. Némi enyhe gúnnyal emlékszik meg az «újjonnan felfedezett» szociálpedagógiáról, mert szerinte a nevelés mindig és mindenütt szociális funkció volt, de amely sohasem zárhatta ki egészen az individuális momentumot. Új gondolatot vet fel, midőn a nevelő tevékenység általános «alapformáját» az erők gya-

Korlásában látja, mely tekintetben a nevelés kétféle utat követhet, a példaadást és a feladatok kitűzését, illetőleg azok megoldásánál a vezetést. A következő fejezetekben, ahol a nevelésnek a nevelőben, illetve a nevelendőben rejlő feltételeit ismerteti, továbbá a nevelés és átöröklés, elmélet és gyakorlat viszonyát, újat alig mond. Legfontosabb az akarat neveléséről szóló fejezet, amint a kiváló etikustól el is vártuk. Az erények és kötelességek felsorolásánál, melyeket a nevelés fejleszteni tartozik, bőven kiaknázza etikájának második kötetét.

Az akarat nevelése szerinte a nevelés legfőbb része, mellette az intellektuális képzés csak másodsorban jöhet szóba. Az akarat nevelésének három eszközét különbözteti meg: a példát, fegyelmet és tant. Legbővebben a másodikról szól, melyet így határoz meg: «a gyermeki lény és akarat formálása meghatározott cselekvéshez való szoktatás által» a fegyelem feltétele egyébként az engedelmesség, melynek a tanító részén a tekintély felel meg.

Ez a viszony három alapformában nyilvánul: mint fizikai, ökonomiai és szellemi erkölcsi fölény. A tanról szólásban felveti Paulsen az erkölcsi oktatás kérdését. Kifejti, hogy a vallástól teljesen elválasztott erkölcstanítást sem kívánatosnak, sem szükségesnek nem tartja, a biblia az erkölcstanítás aranybányája, melytől nem szabad megfosztani magunkat.

Ezek után bőven tárgyalja az akaratképzés egyes oldalait, illetőleg azokat az erényeket vagy jellemtulajdonságokat, melyeket mintegy bele kell vinni a természetes akaratba. De itt hozza szóba a játék és munka jelentőségét is. Jól esik hinnünk, hogy a hazaszeretet és humanitásról szóló legutolsó fejezet nem magától Paulséntől ered, (ezt csakugyan Kabitz csatolta hozzá!) mert ebben a következő nem nagyon barátságos megjegyzést olvassuk: «Nicht bei den grossen starken selbstbewussten Völkern, (t. i. a legkevesebb a patriotizmus), sondern bei den kleineren Völkern, die der Anerkennung ihrer Nationalität nicht recht gewiss wird, bei den Tschechen, Polen, Magyaren... sie machen (ein) so grosses Getöse, um sich selbst von ihrem Dasein und ihrer Grösse zu überzeugen.» (201. lap.)

Az utolsó, amit Paulsen maga írt, a «tanítástan» első fejezete felfogása szerint a tanítás feladata az intelligencia erőinek kiképzése avégből, hogy feladatait az életben legtökéletesebben megoldja. Az intelligenciának kettős t. i. teoretikus és praktikus jelentőségét különböztetvén meg, felveti a tudás értékének a kérdését, majd pedig érdekesen fejtegeti a szak általános és félműveltség fogalmát.

Mint látjuk, Paulsen pedagógiai rendszere eklektikus. Nem fekteti a pedagógiát új alapra, mint pl. Natorp, de nem is indul mindenben Herbart nyomán, mint pl. Rein. Mint egész, a rendszere

újat alig nyújt, de a részletekben sok szépet találunk a műben, akár csak Paulsen egyéb pedagógiai munkáiban, mert hiszen ép iskolatörténeti és általános pedagógiai tevékenységében csúcsonyult ki életemunkája, jóllehet jelentékeny sikere volt a filozófia terén is. Ezt a művet tekintve, mégis az a benyomásunk, hogy Paulsen sok mindent másképen írt volna meg, ha a halál idő előtt ki nem üti kezéből a tollat.

Dr. Szelényi Ödön.

★

Az elemi népoktatás enciklopédiája. Szerkesztette Kőrösi Henrik és Szabó László. Budapest, Franklin-Társulat, 1911. Első kötet. A—H 559. l.

Szép és nagy vállalkozás volt a mi viszonyaink közt ennek az enciklopédiának megindítása. Bizonyára hálával fogadják az ország tanítói és sok haszonnal forgatják majd a művet, mely csakis az *elemi népoktatás körébe* vágó pedagógiai és iskolaigazgatási ismeretek gyűjteménye kíván lenni s kiváltképen a magyar viszonyokhoz, a valóságos szükséglethez és a pedagógiának modern irányához igyekszik alkalmazkodni (Előszó). Örömmel nyugtázzuk az Előszó ama vezérgondolatának megvalósítását is, hogy tág teret engedtek a szerkesztők a szociális vonatkozású tárgyaknak, hogy behatóan ismertetik az egyes államok népoktatásügyi viszonyait s hogy egyes elvek szerint mutatják be Magyarország törvényhatóságainak népoktatási viszonyait.

Az ilyen úttörő és nagy nehézségekkel járó munka mindenestre megérdemli, hogy az ismertetés csak a legfeltűnőbb hiányokat és fogyatkozásokat tegye közzemlére.

Ez a megfontolás, a méltányosságnak ez a követelménye vezette tollamat, mikor ezeket a sorokat írom.

A mű szerkesztésében a legkényesebb kérdések egyike mindenestre a pedagógia-történeti rész elhatárolása volt. A valóságos szükséglet megállapításánál azonban túlságos modern felfogás érvényesült a szerkesztőség eljárásában, mikor pl. Aristotelesről még tudomást sem vesz. Azaz hogy csak címszó nem jutott neki, mert hivatkozás történik rá. A régi görög nevelés is megérdemelt volna egy-két sort. Nem esett volna a következetesség rovására, ha a Görögország népoktatásügye című fejezetet nem kezdte volna írója a megújított Görögország kormányainak intézkedéseivel. Nem tételezzük fel, hogy nem akadna tanító (talán több is akad), aki ne keresné majd Platont az enciklopédiában, vagy aki ne szeretné tudni, hogy a görögök és a rómaiak hogyan tanították az olvasást és írást, vagy milyenek voltak a görög testgyakorlatok, melyek mai testnevelésünknek is normákat szolgáltatnak.